

בירור חובת תלמידי חכמים ואברכים

לשרת בצה"ל

עפ"י משנתו של הרצי"ה קוק זצ"ל

זכרי'ה זרמתי

בירור חובת תלמידי חכמים ואברכים

לשרת בצה"ל

עפ"י משנתו של

הרצי"ה קוק זצ"ל

ממני הק' היושב בירושת"ו

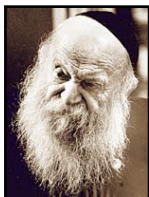
ע"ה זכרי'ה זרמתי ס"ט

רב ומו"ץ בעיה"ק ירושלים

כל הזכויות שמורות למחבר ולמכון תורת אמ"ת
אין לצלם או להעתיק בלא אישור בכתב מהמחבר

Printed in Israel – www.toratemet.net

בירור חובת תלמידי חכמים ואברכים לשרת בצה"ל

הרצי"ה קוק זצ"ל

תוכן העניינים:

- א. דברי פתיחה – עמ' 4
- ב. בירור דין 'הכל יוצאים למלחמת מצוה' – עמ' 8
- ג. דעת תורה בעניין הגיוס לצבא ישראל – עמ' 15
- ד. צבא מול ישיבה – עמ' 17
- ה. תורה לפני צבא – עמ' 19
- ו. תורה בצבא ולמען הצבא – עמ' 22
- ז. פטור או אנגריא לתלמידי חכמים – עמ' 25
- ח. סילוף אגרת הראי"ה לרב הראשי באנגליה – עמ' 30
- ט. תשובת הצדיקים וישיבותיהם – עמ' 37
- י. שמונה קושיות של הרב שלמה יוסף זווין – עמ' 39
- יא. אמרות טהורות של הרצי"ה ביחס לחיילי צה"ל – עמ' 40
- יב. דברי סיכום – עמ' 41

בירור חובת תלמידי חכמים ואברכים לשרת בצה"ל

הרצי"ה קוק זצ"ל

יום העצמאות תשע"ב

ס"ד שנים להקמת מדינת ישראל

ל' שנה להסתלקותו של הרצי"ה קוק ז"ל

א. דברי פתיחה

"כל עם ישראל הוא בבחינת צבא אחד גדול מאוחד ומיוחד"

(ספר רבנו – הרב שלמה אבינו – עמ' 280-279).

ל' שנה לפטירתו של כב' מו"ר הרה"ג המקובל הרב צבי יהודה קוק זצ"ל,

בנו של מרא דארעא דישראל וממשיך דרכו כפי שהגדיר את עצמו :

"אני הממשיך האבסולוטי של אבא!".

ס"ד שנים להקמת מדינתנו ולהופעת האור הבהיר והמצוחצח של הבסיס

הגשמי והרוחני של תחילת גאולתנו.

והנה בי"ז באייר התש"ח, י"ד ימים אחר קום המדינה, הוא יום מידת

הנצח שבהוד מלכות ישראל עפ"י החשבון הידוע, מחליט ממשל יהודי

עצמאי על הקמת צבא העם – צה"ל.

נכון כי לא הושלם עדיין כל צרכו תהליך הקמת הצבא והחדרת הכרת

קדושתו, לכל שכבות העם, בפרט לאלה הפועלים לכאורה תוך אמונה

באֱלֹהֵי מַעֲרְכוֹת יִשְׂרָאֵל, אבל צוואת הרצי"ה קוק זצ"ל מהדהדת לאוזניים

לא-ערלות:

בירור חובת תלמידי חכמים ואברכים לשרת בצה"ל

הרצי"ה קוק זצ"ל

"עלינו לעשות את המצוה המוטלת עלינו בכוח הזה – כיבושה של הארץ. לא כולם מקיימים את המצוה ביחוד הכוונה האמיתית... אבל בסופו של דבר מתקיימת המצוה. זוהי מצוה, מצוותם של כלל ישראל ומוטלת על כולנו, ומשום כך, כל השייך אליה, כל כלי הנשק למיניהם, מתוצרתנו ומתוצרתם של גויים, כל מה ששייך ליום הזה של קיום מלכות ישראל – הכל הוא קודש!" (מתוך שיחות)

בצער רב עינינו רואות שאכן עדיין, אחר ס"ד שנים, "לא כולם מקיימים את המצוה", אף שהיא מצוות כלל ישראל "המוטלת על כולנו". ואולי חמור מכך, שמא הולכים ומתחזקים חלקים בעם בדעה מעוותת, שחלילה יש במעורבות בקדושה זו שמץ של איסור, ובמאבק על שמירת גבולות ארץ יש משום 'וצדיקים מלאכתם נעשית בידי אחרים'.

ראיית מו"ר הרצי"ה ברורה ונכוחה הייתה, לשכנע בחיוניות אותה מעורבות ובהשתתפות פעילה חיובית את כל שכבות העם, גדולים כקטנים, פשוטי העם כבעלי צורה, הכל כפי ערכם וסגולתם הרוחנית, כי במצות כיבוש הארץ, הגנה עליה ועזרת ישראל מיד צר, הכל חייבים.

בירור חובת תלמידי חכמים ואברכים לשרת בצה"ל

הרצי"ה קוק זצ"ל

איתא בנביא **יואל** (ד, י): "כִּתּוּ אֶתֵיכֶם לְחַרְבּוֹת וּמִזְמֹרְתֵיכֶם לְרִמְתֵּי הַחֲלָשׁ
יֹאמְרוּ גְבוּרֵי אֲנִי", אכן בימינו כבימי הקמת המדינה, נדרשת גבורה
קולקטיבית במטרה להשלים את מימוש הפרויקט האלוקי של גאולת
ישראל. אין לעלות על הדעת שאיש יעדר מקיום מצות הגנה על הארץ,
בטענה 'כי ימות באוהל' ופטור הוא **כליל**, בכל עת ובכל זמן שלא מתוך
שיקול דעת תורה, התייעצות והכוונה הנובעת אך ורק מגדלות וראיה
לאומית.

אולם אזוהיר כי במאמר זה לא דעת תורה אומר אני, כי דעת תורה כבר
נאמרה. לא פוסק אני, כי הלכה כבר נפסקה. רק פניה יש כאן אל ראשי
הישיבות ברי סמכא, למה שכבר הורה זקן מלא רחמים גיבור עושה
מלחמה בדמות הרב צבי יהודה ז"ל, ועליהם מוטלת האחריות מחדש:

"אם יש תלמידים שאני מעבב כמה שנים כי אני מתנגד
לכך שצעירים הראויים להשתלם באישיות הרוחנית
יצאו לשרת – לעומת זאת **מתוך הכוונה והתייעצות**
אישית, תלמידי ישיבתנו הולכים לצבא באופנים שונים –
לא יתכן שכל תלמידי הישיבות ילכו לצבא וגם לא יתכן
שכולם לא יצאו, אלא יש לערוך **בירור אישי** על כל אחד
ואחד, **מתוך גדלות רוחנית** ומתוך שייכות הדדית

בירור חובת תלמידי חכמים ואברכים לשרת בצה"ל

הרצי"ה קוק זצ"ל

אמיתית בין הישיבה לצבא. כל מקרה צריך להתברר
ביסודיות ולא מתוך ערבוביא" (שיחת רבנו, תשכ"ח).

נכון הדבר והאמת צריכה להיאמר, לא כל ראש חוג לימודי, אף
במקצועות הקודש, ראוי ומוסמך לדון בדיני נפשות כגון אלו. לא כל צרבי
דרבנן זוכה להכריע בדברים העומדים ברומו של עולם, בבחינת "פרום
זלות לבני אדם – ובני אדם מזלזלים בהם".

מאידיך גיסא, האם נתכחש כיום לאמירותיו של הרצי"ה ז"ל שראה כצורך
עליון וקיומי את דחיית גיוס, כדי שהתלמידים יזכו לגדול בלימוד תורה,
במסגרת ישיבות גבוהות כפי שיתבאר בהמשך, אך במקביל זעק וגם
הורה:

"אין פטור, אנו לא מנותקים מכלל ישראל ואיננו
משתמטים אלא דוחים – כאשר הננו כעת במצב של
מלחמת מצוה וחיובי פיקוח-נפשות ישראל שבא"י
ובכלל – כולם מחויבים" (שיחת רבנו, ת"ת ב').

אולם, בזהירות גדולה כדי שלא להלהיט את הדיון לקראת יום חג
עצמאותנו, גישתנו במאמר זה באה רק לעודד קיום מצוה של קום עשה,
למען גבורה וזריזות בהגנה על ארץ, אף שאפשר היה במסגרת אחרת
לדון גם באיסורי תורה חמורים של 'לא תעמד על דם רעך', ובגדר הרוחני

בירור חובת תלמידי חכמים ואברכים לשרת בצה"ל

הרצי"ה קוק זצ"ל

הרחב של איסור 'ומבשרך לא תתעלם'. אלא דיש לקוות שיש בלאווים אלו משום 'דבר שאין צריך לומר', אלא אם כן נעלם ממאן דהו כל רגש יהודי ואנושי, וזאת לא נחשוד.

עוד לפני גישתי אל קודשי כתבי הרצי"ה בעניין זה, אתוודה ואומר כי מיעוט ערכי יודע אני, ושאין בסידור דבריו אלו כל חידוש נוסף, בפרט לאלה מתלמידיו הבקיאים בכל רזי הלכותיו, ואולי יהיו בשורות אלו מעין

מש"כ הרה"ג הרב שאול ישראלי (בספר התורה והמדינה 5716 8N-7):

"לא אאריך ביותר בדין שירות צבאי כי כבר נמנו וגמרו

זרועי התורה ההלכה בזה, ולא אביא אלא נופך משלי

מה שלא הביאו בדין זה, הן לחובה והן לזכות, והם אינם

אלא כהערות בלבד".

ב. בירור דין 'הכל יוצאים למלחמת מצוה'

הרמב"ם פסק להלכה שישנה מצוה לצאת ולהציל את אחינו המצויים

במצור, בכל מקום "ואפילו יחיד הנרדף" (הלכות שבת פ"ב הל' כג).

לדעתו מלחמות המצוה והרשות נקראות מלחמות ה' (הלכות מלכים

פ"ד הל' י ופ"ז הל' טו).

מלחמת מצוה אינה רק מלחמת שבעת עממים ומלחמת עמלק, אלא

גם עזרת ישראל מיד צר שבא עליהם.

בירור חובת תלמידי חכמים ואברכים לשרת בצה"ל

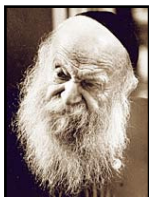
הרצי"ה קוק זצ"ל

מלחמת רשות היא המלחמה עם שאר העממים כדי להרחיב גבול ישראל ולהרבות בגדולתו של המלך (הלכות מלכים פ"ה הל' א-ב).
בכל מלחמה ולמען כל אותן המטרות מסכנים חיי אנשים, ואפשר להרוג או להיהרג, וזה פשוט.

משום כך כותב **הראי"ה קוק זצ"ל** בשו"ת **משפט כהן** (עמ' שטו):
"ענייני הכלל דמלחמות יוצאים מכלל זה ד'וחי בהם',
שהרי גם מלחמת רשות מותרת היא, ואיך מצינו היתר
להכניס נפשות רבות בסכנה בשביל הרווחה, אלא
דמלחמה והלכות ציבור שאני!"

הרה"ג **הרב שלמה גורן** כותב ברוח זו בספר **תורת המדינה** (עמ' 397),
שמצינו בש"ס **דשבועות** (לה, ב) על הכתוב "כרמי שלי לפני האלף לך
שלמה" (שה"ש ח, יב) דאמר שמואל "מלכותא דקטלא חד משיטא
בעלמא לא מיענשא". **והתוספות** העמידו שבהוצאה למלחמת רשות
קאמר. זו מסקנת הרב גורן שם, ואף שדבריו נאמרו בנוגע למלחמת
רשות, כש"כ דתקיפים הם לגבי מלחמת מצוה או אף מלחמה
שנפתחה כרשות והפכה לפיקוח נפש לעם כולו:

"ניצחון ישראל בכל מלחמותיו הוא אשר מבטיח את
קיומו וכו' נמצינו למדים מזה כי אחוז האבידות
המותרות עפ"י התורה במלחמת רשות הוא ששית

בירור חובת תלמידי חכמים ואברכים לשרת בצה"ל

הרצי"ה קוק זצ"ל

מכלל הלוחמים או מן האוכלוסייה הכללית, **יוצא שאין**

פיקוח נפש של היחידים דוחה מצוות לחימה".

עוד איתא **בספר החינוך** (מצוה תכה) בהגדרת מלחמת מצוה, "מלחמת

מצוה כגון עם כל צר הבא עליהם להשחית נחלתם".

ובמדרש **תנחומא** (פינחס ג) מובא על הפסוק "צרור את המדיינים כי

צוררים הם לכם – מכאן אמרו חז"ל אם בא להורגך השכם להורגו".

ומרן **השו"ע** פסק זאת להלכה (או"ח, סי' שכט סעי' ו), שכותים שצרו על

עיר ישראל הסמוכה לספר, אפילו לא באו אלא עסקי תבן וקש,

יוצאים עליהם בכלי זיין ומחללים עליהם את השבת.

והמשנה ברורה ביאר שם דחיישינן שאם ילכדוה, משם תהא הארץ

נוחה ליכבש לפניהם.

מדברי הרצי"ה קוק (שיחה תשרי תשל"ה) יש ללמוד ולהפנים בצורה

מוחלטת שמאז מלחמת השחרור אנו בא"י במצב של מלחמת מצוה.

יתירה מזאת, כבר נתברר שתוקף החובה לקחת חלק במלחמת

מצוה, אינה תלויה בכמות החיילים המשרתים באותו עת, זאת

כדאיתא **בשו"ת שרידי אש** (חלק א עמ' שיד) כי "יחיד היכול להציל את

ישראל אין מצוה גדולה מזו".

בירור חובת תלמידי חכמים ואברכים לשרת בצה"ל

הרצי"ה קוק זצ"ל

ולא כאן המקום להוכיח שוב שרוב הפוסקים סוברים שמצות ישוב א"י נוהגת גם כיום ושהיא מצוה מן התורה (עיין דברינו בקונטרס 'זמרת הארץ והמדינה', או' ז עמ' 43).

עוד כותב הרמב"ם (הל' שבת פ"ב הל' כד), "מצוה על כל ישראל שיכולין לבוא, לצאת ולעזור לאחיהם שבמצור".

לשם מלחמת מצוה של עזרת ישראל מידי צר הכל יוצאים, לכאורה ללא הגבלה או יחס למעמד, כל היכול הופך למחויב, וכלשון הרמב"ם עפ"י הש"ס דסוטה (פ"ח מ"ז) "אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה".

הרצי"ה נוטה לומר בספר 'לנתיבות ישראל' (מאמר עשרים ושלוש למצות הארץ' – קלה הערה 48) שאין אמירה זו של 'כלה מחופתה' יוצאת מידי פשוטה, והיא אינה סותרת את הכלל של 'אין דרכה של אשה לכבוש'.

זאת משום שלפי דרכו של הרמב"ן מצות כיבוש היא כמו ביעור צלמים של ע"ז שגם נשים חייבות בו, וז"ל הרב שם:

"יתכן שכן גם כל המשך הכיבוש שלדורות, שיש בו

קידוש של הארץ לחיובי מצוותיה... מתוך הטיהור של

ביעור ע"ז הכולל את כל ישראל".

אין זה אומר חלילה שהרצי"ה התיר שירות נשים בצבא במציאות שלנו, וזה פשוט.

בירור חובת תלמידי חכמים ואברכים לשרת בצה"ל

הרצי"ה קוק זצ"ל

ובענין בירור ביטוי שנקטו בו חז"ל 'חתן מחדרו וכלה מחופתה',

מסביר הגר"ש **ישראל** בספר התורה והמדינה:

"מלחמת מצוה יצא חתן מחדרו וכלה מחופתו', ומקשים למה נקט 'חדרו' בחתן 'וחופתה' בכלה? אלא שי"ל שהרי אמרינן שנותנין ז' ימים לחתן, הן באבילות ומעבירים את המת מלפני הכלה, והן בטומאת צרעת שנותנים לחתן שבעת ימי המשתה ואין סוגרין אותו, לכן היינו אומרים כיון שבשנה ראשונה אינו יוצא לצבא כלל משום 'ושמח את אשתו', לכן מדגיש בכוונה שעוד לו נשאו אלא עומדים להינשא, הוא עוד בחדרו, והיא בחופתה, ופתאום הוכרזה מלחמת מצוה, **שאל תאמר** כמו במת וטומאת מצורע שנידחין מפני החתן כל מלחמת מצוה, אמרינן שישיאנו ויפטור מדין חתן, אין אומרים כן, אלא חתן יוצא מחדרו וכלה מחופתה... ומה שכתוב 'חוזר', ממלחמת רשות ולא ממלחמת מצוה שאינו חוזר".

ועוד, לצורך בירור ההבדל בין מלחמת רשות לזו של מצוה, כתב רש"י על פסוק "'מבן עשרים שנה ומעלה כל יוצא צבא בישראל תפקדו אותם לצבאותם' – מגיד שאין יוצא בצבא פחות מבן עשרים".

בירור חובת תלמידי חכמים ואברכים לשרת בצה"ל

הרצי"ה קוק זצ"ל

יש הסוברים כדעת **השפתי חכמים** שגיל עשרים תקף הן למצוה והן לרשות, ויש חולקים על המקדימים למצוה.

ולעניין דין חתן "נקי יהיה לביתו שנה אחת ושימח את אשתו אשר לקח", ומשום כך "לא יצא בצבא ולא יעבור עליו לכל דבר" (דברים כ"ד, ה), כבר מוסכם בדברי חז"ל דמיירי במלחמת רשות, שהמתגייס או המגייס את החתן עובר בלאו (ספר המצות, ל"ת שי"א), אך למלחמת מצוה כאמור אין בו איסור.

והנלמד **משו"ת חת"ס** (אבה"ע, ח"ב סי' קנה) שגם כאשר יש מספר מספיק של חיילים בלעדי החתן, יכול הוא להתגייס למלחמת מצוה. נכון שהבונה בית בא"י, אחר אשר השלים את בנייתו ועדיין לא גר בו, לכאורה פטור מהתורה מלהשתתף במלחמת רשות אך "מספק מים ומזון לאחיהם שבצבא ומתקן את הדרכים" (עפ"י הרמב"ם, הלכ' שופטים פ"ז הל' ט); וה"ה למי שנטע כרם ועדיין לא אכל מפירותיו, שאינו פטור לגמרי ממתן סיוע ללוחמים, וכעין תומך לחימה יחשב. מעבר להגדרת המצוה בלקיחת חלק במלחמה הנכפית עלינו, גם בעת רגיעה ישנה חובת הכנה ולימוד אומנות הלחימה הכללית והלאומית.

ידוע שהרמב"ם נשאל פעם לסיבת החורבן, והשיב באגרות "משום שאנשי אותו דור לא למדו את המלחמה וכיבוש הארצות".

בירור חובת תלמידי חכמים ואברכים לשרת בצה"ל

הרצי"ה קוק זצ"ל

יש המפרשים ש"אנשי אותו דור" אלה היו ראשי הסנהדרין ותלמידי החכמים שבדור. משום כך יש המתרצים והמעירים שהרמב"ם לא הזכיר את סיבת שנאת החינם אשר הביאה לחרבן הבית. זאת משום שהסברה נותנת שמניעת שנאת חינם "כלולה" היא בלימוד הלכות מלחמה וכיבוש הארצות, זאת אומרת שאילו אותם החכמים של 'משתה של קמצא' עסוקים היו בלימוד ענייני המלחמה, ממילא גורם שנאת החינם לא היה מביא לידי החורבן, בבחינת הנאמר בגיבוש אחוות הלוחמים 'שבת אחים גם יחד לנשק'.

לעניין זה איתא בספר **הלכות מדינה** (חלק שני, שער א פרק א) לרה"ג הרב **אליעזר וולדנברג** בעל שו"ת ציץ אליעזר:

"האמור בקינת דוד והמתבאר מהגמרא, שיש חוב על מנהיגי העם לאמן צבא מלחמה אשר יהא מוכן בכל עת מצוא להשיב מלחמה שעה לאויב אשר יתקומם בזמן מן הזמנים נגד העם או אשר יצר צעדיו באיזה דרך שהוא... ועם מותם של קדושים (שאל ויהונתן) עורר דוד בקינתו שעלינו לא לסמוך יותר על זכויות בהיות שספו תמו בעלי הזכות והשלמות ועלינו לחזור ללמוד טכסיסי מלחמה כפי שכבר צוינו על כך בספר הישר, להתאמן על מכשירי מלחמה הצריכים לימוד".

בירור חובת תלמידי חכמים ואברכים לשרת בצה"ל

הרצי"ה קוק זצ"ל

עוד כותב הגאון בעל ציץ אליעזר (שער ג' עמ' מא):

"ישנו על כך צו תוריי מיוחד על מנהיגי העם שבתוקף תפקידם לשמור על שלימות ושלום העם והמדינה, החובה עליהם לשקוד תמיד לפקוד ולדעת מספר חייבי הגיוס ולסדרם על לגיונותיהם איש על מחנהו ואיש על דגלו, דרוכים ומוכנים תמיד לקריאת התייצבות ולא לסמוך על הנס לחכות עד הרגע האחרון כאשר פתאום יגח אויב מן המארב".

ג. דעת תורה בעניין הגיוס לצבא ישראל

כבר נאמר, עניין הגיוס לצה"ל נובע אך ורק מדעת תורה. אין זה עניינם הפרטי של רבנים חשובים ככל שיהיו, וכבוד במקומם מונח. יש הכרעות גורליות השייכות לכלל ישראל, אשר עמדו כבר לפתחם של גדולי ישראל, ואחר אשר הוכרעו כבר אין להשיב. במאמר עשרים ושלוש לספר 'לנתיבות ישראל' כותב ברוח זו הרצי"ה בתשובה לשואלים:

"הנה כבר נודעה ונתפרסמה קריאת ההוראה למעשה מאתר רבותינו שבא"י לחיוב ההחלצות לצבאות ה' אלהי ישראל במערכות עמו וארצו. אכן הרי יש צורך

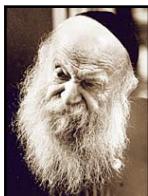
בירור חובת תלמידי חכמים ואברכים לשרת בצה"ל

הרצי"ה קוק זצ"ל

השעה להזכיר גם את הידועות והפשוטות אשר ליסודם של הדברים, (שהם משתכחים ומיטשטשים מרוב פרסומם ופשיטותם... ד' מחזיר שכינתו לציון, מציאות כוחו האדיר, הגופני והרוחני, הארגוני והמדעי, הכשרוני והאידיאלי, החוליית והקדשי של הצבא הישראלי הגדלה ועולה מתוך כל ההדרגות של בנין יישובנו ותקומת ציבורנו... משלימה ומשכללת את כל התהליך הזה של שוב ד' את שבותנו".

גם הרה"ג הרב שלמה זווין זצ"ל, שהיה היו"ר הראשון של ועד רבני חב"ד בא"י, במכתב פתוח שהפנה עוד בשנת תש"ח, בשם 'אחד הרבנים' ומופנה 'למרנן ורבנן וראשי הישיבות', קובע מהי דעת תורה: "דעת התורה? הנה היא פשוטה וברורה, הזריז בהצלת נפשות הרי זה משובח ואין צריך ליטול רשות מבית דין!" (עפ"י ש"ס דיומא פ"ד, ב – רמב"ם מכלים פ"ה ה"ב).

[ואגב דבריו הכא, ראוי היה לצטט כבר בחוברת "קונטרס האביב – מנהג אמירת הלל בליל עצמאות" פרי עתנו, את המאמר שפרסם בשבועון 'מחניים' לחייל הדתי ביום העצמאות תשי"ט, ויפה כוחו למלא חובה זו גם כאן: "ישראל עצמאית היא בגדר נס ופלא ונחשבת כמאורע החשוב ביותר בכל ההיסטוריה היהודית בדורות האחרונים... ומשום שממלכתיות יהודית עצמאית הוא חזיון מופלא שאין עוררים עליו לפיכך מצווים אנו להודות ולהלל לד'. וכל שאינו נוהג כך - הרי הוא כאילו

בירור חובת תלמידי חכמים ואברכים לשרת בצה"ל

הרצי"ה קוק זצ"ל

כופר בטובתו של הקב"ה... בהתאם לכך חייבים אנו לקרוא את ההלל ולערוך סעודה..עלינו לקבוע את יום העצמאות כיום הודיה לד', כיום שמחה משתה וששון אשר ישא את חותם המסורת... יש לקוות שברבות הימים תתפשט בקהל הרחב חגיגת יום העצמאות אשר תשא אופי של קדושה היונקת ממקורות התורה" [

ד. צבא מול ישיבה

מִרְן הַרְצִי"ה הִירְבָּה לְהַסְבִּיר וּלְהוֹכִיחַ שְׁאִין הַצְבָּא עוֹמֵד מוֹל אִו כְּנֻגַד עֶרֶךְ הַלִּימוּד בִּישִׁיבָה, אֱלוּ הִיוּ לְדַעְתּוֹ מֵעֵין 'כִּלִּים שְׁלוּבִים' הַמְחֻזְקִים אֵת זֶה אֵת זֶה וּמִשְׁבִּיחִים זֶה אֵת זֶה:

"בזמן מלחמה ובמידה שהדבר הכרחי בודאי יש חובה להתגייס ולעסוק במצוה זו של תורה... גם בני ישיבות שייכים לצבא... ומי שהולך לצבא בודאי אינו מנותק מדבר ה' על היותו מעוכב מלעסוק בתורה, אנו שייכים לכלל ישראל בלב ובנפש... אין לומר שההליכה לצבא היא ניתוק משיבתנו... משרתים ואח"כ חוזרים לתורה ושקידתה" (שיחות רבנו וסדרי צבא וישיבה, הרב ש. אבינר).

שתי מצוות יסודיות אלו, כאמור, אינן מתחרות זו בזו עד כדי לגרום חלילה לביטולה המוחלט של אחת מפני השנייה. הישיבה, בראיית הרצי"ה, חייבת גם לפעול לחיזוק והחדרת רוח הקרב הנדרשת ללוחמי ישראל כולם:

בירור חובת תלמידי חכמים ואברכים לשרת בצה"ל

הרצי"ה קוק זצ"ל

"הצורך במלחמתיות אינו צריך לבטל את עניין 'גדיל תורה ויאדיר', אלו שתי מצות כלל ישראליות ויש לחזק את שתיהן, הגדלת התורה בישראל אינה סותרת את מצות המלחמה" (שם).

אם כן, הישיבות אינן אמורות להוות חלילה גורם להחלשת המוראל הלאומי. להיפך, הן הגרעין להצמחת הכוחות הרוחניים המפעילים בעת מלחמה את איברי האומה כולה, לקראת היציאה להגנה על הארץ ועל יושביה.

כגודל וכאיכות הישיבות אשר דעתן מעורבת בחיי האומה ודאגותיה הלאומיות, כך גודל כוחה של זרוע העם בעת לחימה:

"הישיבות מכוונות את חיי הנשמה של האומה, ומזה נמשכת קדושת הנשק והמשק, כאן (בישיבות) בונים את המוראל של כלל ישראל וגם את המוראל הצבאי, ולכן עלינו לשקוד בתורה, ואז יופיעו מתוכנו כוחות צבאיים מעולים – בשביל חיזוק הרוח הלאומי והרמת המוראל הצבאי, חיוני הוא שהישיבות תגדלנה אנשים ענקי רוח באומה".

בירור חובת תלמידי חכמים ואברכים לשרת בצה"ל

הרצי"ה קוק זצ"ל

ה. תורה לפני צבא

הוראתו של הרב צבי קוק הייתה ברורה, אין מתגייסים לצבא לפני השלמת בניית האישיות הרוחנית של התלמיד.

כך אין מדלגים על שלב חיזוק אופני היראה באם המציאות הלאומית מאפשרת. חיוניות חובתו של כל חייל בפוטנציאל לגדול בתורה טרם ייגש אל מלאכת השירות בצבא העם, לא נשארה מוטלת בספק אצל

רבנו :

"קודם כל יש ללמוד כמה שנים בישיבה לגדול בתורה ולהתחזק ביראת שמים ואח"כ אפשר ללכת לצבא, אין תכנית כוללת לכולם אלא חשבון פרטי עפ"י המציאות האינדיווידואלית של כל תלמיד... יש מקום לדחייה של כמה שנים כדי שנוכל לישב וללמוד ולחטוף תורה עד כמה שאפשר להתגדל בה".

חלילה מלחשוד ברבנו הרב צבי יהודה בכך שלא חישב במדויק את האוניברסאליות של ערך קיומם של הישיבות, במקביל לחובת השירות בצה"ל. אין בדבריו הגבלה בדבר יעודם ותועלתם של הישיבה ושל המסתופפים בצילה באמת.

פריחת הישיבות, לדעת הרצי"ה, מהווה ערובה להתמדת העוז והגאון הלאומי והצבאי של העם בישראל:

בירור חובת תלמידי חכמים ואברכים לשרת בצה"ל

הרצי"ה קוק זצ"ל

"יש לעמוד על האמת ולהכיר שעניין הישיבות אינן רק מקום לימוד בלבד אלא הנמשך תורה שבע"פ... קיום הישיבות אינו רק עניינם של אנשי מקצוע בלבד, האינטרס של כולנו, של כל כלל ישראל הוא תקומת הצבא ותקומת התורה. קיום הישיבות נוגע לכולנו... ומתוך כך נמשכת קדושת המשק והנשק של כלל ישראל בכל עוז ובכל אומץ" (שיחת הרצי"ה משנת תשכ"ח).

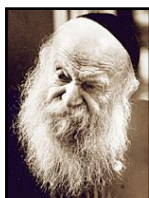
הרב משיב באופן החלטי, ומוכיח שכן קיים בתלמידיו הקרובים בלא כחל וסרק:

"עד כמה שאני מסור לצבא, בכל אופן יש תלמידים שאני מעבב כמה שנים. אני מתנגד לכך שצעירים הראויים להשתלם באישיות הרוחנית יצאו לשרת".

לשם מטרה קדושה זו קובע הרצי"ה סולם עדיפות ביחס למסגרות הישיבתיות בהן התלמידים יוכלו לגדול ולעצב את אישיותם הפרטית, תוך הכנה בלתי נמנעת למצות השירות.

אולם, ומשום מה, רבים הטוענים היום לחנך על דגלו של הרב צבי יהודה, מעדנים את קביעותיו ההלכתיות בעניין זה:

"הישיבות הגבוהות השלמות בשקידת התורה והדרכתה" הן העיקריות להגדלת התורה והאדרתה... ישיבות

בירור חובת תלמידי חכמים ואברכים לשרת בצה"ל

הרצי"ה קוק זצ"ל

ההסדר הנן השניות במדרגות רוממות התורה" (אגרת

הרצי"ה כח אייר תשל"ח).

במקום אחר, קובע רבנו בדרכו החריפה, כאשר הדבר נדרש לתיקון
עוות ולמניעת השרשתו:

"אין להשוות הערך של ישיבות ההסדר לזה של ישיבות

גבוהות, התעכבות הראויים לישיבות גבוהות היא כחטא

של ביטול תורה" (אגרת הרצי"ה מ-ח אדר תשל"ח).

והנה, גם אם 'ירפדו' את דברי הרצי"ה דלעיל עפ"י מש"כ **מן**
הראי"ה ז"ל באורות התורה (פ"ז סעי' ב), ש"ביטול תורה נחשב לכל
אדם כפי מדרגתו", עדיין לא תצדיק עובדה זו את הפיכת יוצרות
משאבי חינוך התלמידים, אשר היום רובם ככולם – בלי הבחנה וללא
בחינת פוטנציאל הגדלות התורנית הטמון בהם – מופנים אל
המסגרות ה"שניות והשלישיות".

לכן אומר ולא אחשוש, שלא במקרה בחר הרב זצ"ל בביטוי חמור זה
של "חטא ביטול תורה". נקיטת סגנון זה באה כדרכו בכל מקום,
ולענ"ד, לבטא את הצער העצום על כך שעוד בימיו החלו את דין
המסגרות 'המקילות' על רוב התלמידים.

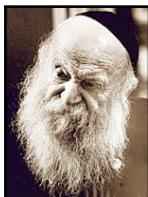
בירור חובת תלמידי חכמים ואברכים לשרת בצה"ל

הרצי"ה קוק זצ"ל

מבלי להמעיט בחשיבותן של אותן מסגרות, נדמה שבאלו ערך 'לימוד תורה לשמה' אינו מהווה עוד יעוד עיקרי לדביקות בד', בבחינת מה דאיתא בזוהר, ויקר היה על הרצי"ה, "תורה וקב"ה – חד הוא". צמצום ערך זה והגדרתו חלילה כ'אמצעי' לחיזוק המידות ורק דרך הכנה לשירות, גם אם חיוני הוא, בודאי אינו עולה בקנה אחד עם דעת רבנו, אשר ראה בהן מעין מציאות של דיעבד. על בזוז כוחות יצירתיים שמהווה הנמכת הקומה הרוחנית **לכלל התלמידים**, אכן נטרעם הרצי"ה.

1. תורה בצבא ולמען הצבא

איתא **בירושלמי דתענית** (ד, ב) שבזמן שבר כוכבא וחיליו היו נלחמים, היה עסוק דודו רבי אלעזר המודעי בשק ותענית ומתחנן לריבון העולמים שלא ישב בדין באותו יום, ושבזכות תורתו ותפילותיו, יינתן כוח לחיילי בר כוכבא להלחם. אולם בגלל עלילת שקר חשד בר כוכבא ברבי אליעזר שברצונו למסור את העיר ביתר לאויב, בעט בו והרגו. מיד יצאה בת קול והכריזה, עפ"י דאיתא בנביא זכרי'ה (יא, ז), "הוי רועי האליל עזבי הצאן, חרב על זרועו ועל עין ימינו, זרעו יבוש תיבש ועין ימינו כהה תכהה" – הרגת את רבי אליעזר המודעי והוא זרוען של ישראל ועין ימינם, "לפיכך זרועו של

בירור חובת תלמידי חכמים ואברכים לשרת בצה"ל

הרצי"ה קוק זצ"ל

אותו האיש יבוש תיבש ועין ימינו כהה תכהה". מיד נלכדה ביתר ונהרג מי שהפך להיות רק בן כוזיבא.

עוד איתא בש"ס דמכות (י, א), "עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים – מי גרם לרגלינו שיעמדו במלחמה? שערי ירושלים שהיו עוסקים בתורה". מכאן קובע הנצי"ב מוולוז'ין (דברים ו, יז), "גם חובה לקבוע אנשים ללמוד תורה שהוא סגולה מיוחדת למלחמה".

אכן שירות צבאי וגיוס לצה"ל לא היוו גם עבור הרצי"ה סיבה או פטור ללימוד תורה, ולהיפך נשמע מדבריו, שלרוב ובהתאם למציאות לא אמרינן בכגון זה "אנוס – רחמנא פטריה".

איתא בתלמוד בבלי דמגילה (ג, א):

"ויהי בהיות יהושע ביריחו וישא עיניו וירא והנה איש עומד לנגדו וכו' וישתחו (לאפיו) (יהושע ה, ג) וכו' אמר לו (המלאך ליהושע), אמש בטלתם תמיד של בין הערבים ועכשיו בטלתם תלמוד תורה. אמר לו, על איזה מהן באת? אמר לו, עתה באתי".

משום שמוזכר שהמלאך בא להוכיח את יהושע בעת כיבוש יריחו, בזמן שלא היו עסוקים בני ישראל במלחמה בפועל אלא רק ערכו מארב על יריחו, והיה להם לחזור ולא לבטל לימוד תורה, קובע הרב צבי יהודה עפ"י דברי רש"י על המקום:

בירור חובת תלמידי חכמים ואברכים לשרת בצה"ל

הרצי"ה קוק זצ"ל

"אם לא עסוקים בפועל במלחמה, אין היתר לבטל תורה – 'ועכשיו שהוא לילה, היה לכם לעסוק בתורה שהרי אינכם נלחמים בלילה'".

שכן מדברי רש"י "ועכשיו שהוא לילה, היה לכם לעסוק בתורה, שהרי אינכם נלחמים בלילה. 'עתה באתי' - על של עכשיו". אנו למדין שהאשימן בשני דברים, על אמש שהיה להם להקריב תמיד ובטלוהו, ועל שבטלו תורה למרות שכבר נשתהו במארב על העיר.

ואף **שהרד"ק** על ספר יהושע (ה, יד) דחה את פשט דרשת חז"ל באומרו "וזה דרש רחוק כי אין שעת המלחמה שעת תלמוד תורה", רוב המפרשים קבלו את פשט רש"י בהבנת חז"ל, שאין 'פטור' מלימוד תורה בעת מלחמה.

מעין זה מצינו בספר הלכות מדינה (ח"ב, פ"ה עמ' לו) של הרה"ג הרב אליעזר וולדנברג:

"חובה על אנשי המחנה אפילו בעצם תוקף המלחמה לקבוע זמן מיוחד ללימוד תורה, והתעסקות במלחמה אפילו שזו מלחמת מצוה כמלחמת יהושע ביריחו אינה פוטרת אותם מחובה זאת... בפשטות היה נראה דלא פטרינן להו מחיוב ת"ת משום שזכות לימוד התורה תסייע להו לניצחון יותר מהיר של המלחמה, והרי זה

בירור חובת תלמידי חכמים ואברכים לשרת בצה"ל

הרצי"ה קוק זצ"ל

חלק מכלי הזיין של המלחמה... ת"ח שבתוך אנשי המלחמה צריכים שיהא תמיד הגיוני מחשבותם בדברי תורה והיינו בכל רגע שמתפנים מפני המלחמה, ובזמן שהמלחמה נפסקת לגמרי החיוב לא רק ללמוד בדרך העברה בעלמא כי אם גם ללון בעומקה של הלכה".

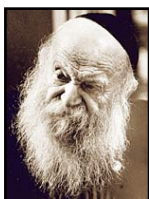
ז. פטור או אנגריא לתלמידי לחכמים

הרצי"ה מלמדנו שמצוויו של משה רבנו ע"ה ליהושע תלמידו, אנו אומדים את הקשר שבין איש התורה לאיש הצבא (מתוך שיחות הרצי"ה 12, ת"ת ב' 50).

"משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע" (אבות א, א).

משה רבנו נצטווה בתורה "בואו ורשו את הארץ", אם כן מסירת התורה כולה כוללת גם את מסירת תפקיד מלחמת המצוה של כיבוש הארץ.

נכון שאיתא בש"ס דנדריים (לב, א) שנענש אברהם אבינו מפני שעשה אנגריא בתלמידי חכמים. אולם כבר יישב הרצי"ה את הדברים באומרו דלא מיירי בחיוב מלחמה שבהגדרת ההלכה כי אם בהצלת לוט. גם אם נדון מצד מה שקיים אברהם את התורה, הרי עדיין אין בגיוס חייליו בכלל הצווי של 'לא תעמוד על דם רעך', מאחר שלוט

בירור חובת תלמידי חכמים ואברכים לשרת בצה"ל

הרצי"ה קוק זצ"ל

כבר כפר ואמר 'אי אפשי לא באברם ולא באלוהיו' (בראשית רבה, פרשה מא).

גם למקשים על דברי הרב בעניין היתר גיוס בני ישיבות, מהמעשה המובא בש"ס **דסנהדרין** (מט, א), בעמשא דאשכחינהו רבנן דפתיח להו במסכתא ולא רצה לבטלם, היה משיב הרצי"ה שגם שם לא דובר במצוה להלכתה.

ברוח זו כותב הרה"ג רבי שלמה זווין, שמה שאמרו **בש"ס דסוטה** (י, א) שאסא נענש וחלה על כך שעשה אנרגיה לת"ח, כבר ביאר **המהרש"א** לנכון הטעם, לפי שהייתה זו מלחמת רשות! שבמלחמת מצוה ודאי אף ת"ח חייבים!

ומעל הכל, רגיל היה הרצי"ה לומר בשם הרב טננבוים, אשר קיבל בשם הגאון איסר זלמן מלצר ז"ל:

"אין שום מקור בהלכה לפטור ת"ח מצבא, הסתמכות על הרמב"ם בסוף הלכות שמיטה ויובל (שמיטה ויובל יג, יב-יג) היא שקר בשם התורה!... דברי הרמב"ם הם דברי מוסר כלליים... ושימוש בהם לתלמיד ישיבה הוא עלבונה של תורה... לשון קודשו של רבנו הגדול הרמב"ם 'כל איש ואיש מכל באי עולם אשר נדבה רוחם', מה שכולל אפילו גוים!... הרי כולו ברור ומוכח

בירור חובת תלמידי חכמים ואברכים לשרת בצה"ל

הרצי"ה קוק זצ"ל

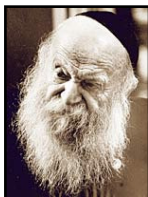
שאינה הלכה פשוטה ופסוקה ככל הלכותיה של תורה והליכות עולם אלא סיום מורחב של דברי מוסר וקדושת יראה, בקביעת הערכים הרוחניים של חיי האדם בכלל... אלא בודאי כולנו תופסי התורה ונושאי דגלה אחראים לתקומתה ומחויבים לכך" (שיחות הרצי"ה כז אדר תשל"ח).

הביטוי השגור היום בפי רוב העוסקים והפועלים 'לשחרור' בני הישיבות משירות צבאי הלוא הוא ה'פטור', והוא נדחה בשאט נפש על ידי רבנו:

"אני מוחה ונסלד מהביטוי 'פטור', אין 'פטור' ואין 'פטורים', אלא יש מתן אפשרות לגדול בתורה במשך כמה זמן. חיוני הוא שהצעירים בעלי שאר רוח יוכלו להתגדל בתורה".

יש לומר שבספר הערוך (ערך אנגריא) משמע דס"ל דבמלחמת מצוה גם ת"ח חייבים, והיינו כיון שלוקחים אפילו חתן מתדרו, כל שכן תלמידי חכמים משיבתם.

אולם גם לדעת הרה"ג הרב אליעזר וולנדברג, אשר חיזק את פשט הבנת הרמב"ם לפטור את בני לוי מלקיחת חלק במלחמה, גם הוא מסתייג וכותב (הלכות מלחמה, שער ג פרק ג או' ג):

בירור חובת תלמידי חכמים ואברכים לשרת בצה"ל

הרצי"ה קוק זצ"ל

"שוב ראיתי בספר ספרי דבי רב על הספרי דאע"ג
דבשאר מלחמות נראה דלא היו הולכין... והטעם כמ"ש
הרמב"ם ז"ל להיות פנויים לעבודת הקודש מ"מ
במלחמה לנקום נקמת ה', נתחייבו גם הם... ונראה שזה
ששבת לוי לא היה משתתף במלחמה, הכוונה שלא היה
חייב להשתתף וכלשונו של הרמב"ם בהל' שמיטה ויובל
'לא עורכין מלחמה כשאר ישראל', והיינו שאין עליהם
חייב כשאר ישראל לערוך מלחמה, אבל אם רצו
להתנדב מרצונם הטוב להשתתף במלחמה, הרשות
בידם" (שם, או' ח).

וכאמור אף שדברי הגאון האמור אינם הולמים כל צרכם את סברת
הרצי"ה, מצינו שבהרחיבו את היריעה מתקרב הוא יותר לדעת רבנו
(פרק ד או' ד):

"יש לומר שגם הרמב"ם מודה שאם נכנסו ישראל
לקרב מלחמת מצוה ויש סכנה של פקוח נפשות אם לא
יקחו גם **מרבנן** שאזי צריכים ללכת לעזרת אחיהם
הנתונים בפקוח נפשות גם הרבנן... וכותב הרמב"ם (פ"ב
הלכ' שבת הכ"ג) 'ומצוה על כל ישראל **שיכולין** לבוא
ולצאת ולעזור לאחיהם שבמצור', לרבות בזה אפילו

בירור חובת תלמידי חכמים ואברכים לשרת בצה"ל

הרצי"ה קוק זצ"ל

שבט לוי ותלמידי חכמים אשר תורתם אומנותם... מכיון שהשאלה היא להציל נפשות מישראל ויש פיקוח נפשות באי הגשת ההצלה אזי מחויבים כל ישראל לצאת ולעזור אם רק יכולים להתחזק בנשק ולהלחם".

ואני הקטן דורש דיוק מדברי הרמב"ם אשר אין חובה להשיב עליו, עפ"י מה דאיתא בש"ס דביצה (כ"ה, ב) 'מפני מה ניתנה תורה לישראל, מפני שעזין הם'. ופירש רש"י 'מפני שישראל עזין הן, ניתנה להם התורה, שהיא מתשת כוחם ומכנעת לבם'.

משום כך כתב הרמב"ם 'מצוה על ישראל שיכולין', ומשמע דאף שכל ישראל מחויבין, הכוונה היא כל שיכולין לשמש כחיילים. ולרבנן שהתורה עדיין לא התישה כליל את כוחם, גם הם אינם פטורים. יוצאים מן הכלל, יחידי הסגולה אשר תורתם היא אומנתם באמת, עד כדי שאין בכוחם וביכולתם הפיזית לצאת להצלת אחיהם, זאת מרוב התגברות הכוח הרוחני של התורה אשר כבר התישה את כח עוזם הגופני כאמור, ואפשר.

סיכומו של עניין, רבנו לא יכול היה להבין שמאן דהו יתבסס על מקורות תורניים או מדרשים שאין פוסקים מהם הלכות, כדי לפטור לגמרי את בני הישיבות משירות בצה"ל, לכן הוא מכריז:

בירור חובת תלמידי חכמים ואברכים לשרת בצה"ל

הרצי"ה קוק זצ"ל

"כל המקורות שמביאים לפטור כביכול בני ישיבות מצבא הם **בזיון התורה** – הננו כעת במצב של מלחמת מצוה וחיוב פיקוח נפשות מישראל, שבא"י ושכלל כולם מחויבים. מלחמותיהם של אברהם אע"ה ושל אסא המלך לא היו מלחמות מצוה במובן התורה שלנו" (אגרת הרצי"ה כה אב תשל"ז ת"ת עמ' 50).

ח. סילוף אגרת הראי"ה לרב הראשי באנגליה בשנת עזר"ת

בשנת תרע"ז, בזמן מלחמת העולה הראשונה, בהיות **מרן הראי"ה ז"ל** מעוכב באנגליה, כותב הוא אגרת לרב הראשי באנגליה, הרב ד"ר יוסף הרץ (אגרות הראי"ה, כרך ג תתי, עמ' פח), בבקשה ובדרישה לפעול אצל מלכות אנגליה **לפטור** את בני הישיבות שבמדינה מגיוס לצבא הבריטי.

מאוחר יותר ישתמשו רבים, או אף יצטטו את דבריו, למען ביסוס דרישותיהם לפטור אברכים ובני ישיבות בא"י משירות בצה"ל ומלקיחת חלק במלחמות המצוה המתנהלות בה.

ואולם לפני הבאת דברי הרצי"ה בנדון, ניתן לדייק מלשונו הטהור והזהיר של מרן הרב קוק זצ"ל באומרו:

בירור חובת תלמידי חכמים ואברכים לשרת בצה"ל

הרצי"ה קוק זצ"ל

"מטרתנו ברורה היא לנו ואחת היא – להציל את נשמת היהדות בממלכה זו התלויה בנימין רבים בקיומן של הישיבות האחדות. וברור הדבר שבשלילותן של הזכויות של חופש בני הישיבה מעבודת הצבא כעת, מטות הן הישיבות, אשר בעמל רב ובמסירות נפש נוסדו, להיות נופלות בלא תקומה חלילה".

הרי ברור לעיני כל שדברי הרב מכוונים למצב בו הגיוס הכללי מהווה גזר דין מוות לישיבות המועטות, ובכך תהיה השפעה שלילית על כלל היהדות במדינה. זאת ראה הרב מול עיני קודשו כאשר חיבר את הפנייה בעת מלחמה, בה העם היהודי אינו מחויב לקחת חלק.

עוד זועק **מן הראי"ה** זצ"ל לעזרת הדלים בהמשך דבריו:

"הישיבות בישראל מעולם היו והנן מקדשי תורה, שאנו חייבים, חובה תורית, שלא יתחסרו מאתנו בכל מדינה, וכשם שלא תעיז שום ממשלה נאורה לגזור עלינו להחריב את בתי כנסיותינו, לשרוף את ספרי תורותינו, כך לא תוכל להטיל עלינו חוק של החרבת ישיבותינו".

ולהדגשת חומרת העניין הוא מסכם וכותב:

"בשעה שתבטל הממשלה את ישיבותינו הרי היא כאילו גוזרת עלינו גזירת שמד".

בירור חובת תלמידי חכמים ואברכים לשרת בצה"ל

הרצי"ה קוק זצ"ל

מסגנונו החריף והמבהיל של הרב, הלוא ניתן היה כבר להסיק שדבריו אינם תקיפים ורלוונטיים למתרחש בארצנו. האם יוותר חכם בר אוריין באמת שאינו חשוד בהכחשת ישיבת עם ישראל בארצו, אשר יראה בתרומת בני הישיבות למאמץ המלחמתי גזירת שמד?! זאת לא ימצא אלא בחוגים הקנאים המצומצמים ביותר, אשר **שמירת חומות** העם והארץ אינם מהווים עוד חלק מהויתם היהודית. להוכחה נוספת, מצטט הרב קוק זצ"ל את דברי התלמוד דלעיל בש"ס דמגילה (ג, א) על תוכחת המלאך את יהושע בזמן כיבוש יריחו בזה הלשון:

"וכשהיו אבותינו עומדים במעמד היותר נמרץ, בכיבוש הארץ, נאמרה ליהושע התוכחה על אשר ביטל את הישיבה יום אחד, ושר צבא ד' אמר לו על של עתה באתי על שביטלתם תלמוד תורה".

ידע הרב בכותבו שורות אלו דשם לא מיירי בפטור בני התורה ממצור על יריחו, כי בכך היו עסוקים כל היום, אלא בתוכחה מגולה במקום שנשמעת, על כך שלא חזרו ללימוד תורה בלילה, בעת שאין ניתן להלחם, וזה כבר הוכח.

בירור חובת תלמידי חכמים ואברכים לשרת בצה"ל

הרצי"ה קוק זצ"ל

ומעל הכל, עיקר טענת הרב זצ"ל הוא שאי גיוס בני הישיבות באנגליה ממילא לא היה גורם שום היזק למאמץ המלחמתי של הממלכה, וז"ל:

"וברור לי הדבר, שהדרת כבודו ימצא דרך להסביר לממשלה, איך שההיזק הצבאי שלה קטן הוא מאוד ע"י חופשתם של בני הישיבה האחדים הנמצאים בארץ, ולעומת זה **החורבן הדתי** ועלבון רגשי הקודש אשר היהדות פה היא מרגישה ע"י פגיעה זו, הוא עמוק ומכאיב מאד מאד".

בשום מקום לא כתב מרן הרב זצ"ל מפורשות שתלמידי חכמים הינם, עפ"י ערכי היהדות, 'פטורים' בצורה גורפת משירות צבאי, כי ז"ל המדויק:

"ע"פ תורת ישראל תלמידי חכמים אסור ללחצם ללכת

למלחמה וכו' והאנגריא היינו עבודה באונס ע"י לחץ".

יתירה מזאת, כאשר מרן הרב מצטט את מעשהו של עמשא (שמואל ב כ, ד-ה) אשר נתבקש ע"י דוד המלך להזעיק איש יהודה, דכתיב "ויאמר המלך עמשא הזעק לי את איש יהודה... ויוחר מן המועד אשר יעדו" – וחז"ל דרשו כאמור לעיל **בש"ס דסנהדרין** (מט, א)

בירור חובת תלמידי חכמים ואברכים לשרת בצה"ל

הרצי"ה קוק זצ"ל

שסיבת האיחור אשר הביא את יואב להורגו היה משום שמצאם
ב"פתיחת מסכת חדשה", כותב הרב:

"שלא לקחת גם למלחמה נחוצה זו את העוסקים
בתורה, להפריעם מהעסק הקדוש שעליו העולם העומד.
ומבואר שלא רצה עמשא להטרידם בדבר המלחמה, עד
שלא הפסיקם ממשנתם גם לשאול אם ירצו ללכת בתור
מתנדבים כיון שפתחו במסכתא. אמנם ללחוץ ת"ח
לבטל תורתם וללכת למלחמה או לשום עבודה חומרית
אחרת, זה אסור בכל עת".

הנה אחר כל זאת השמיט הרב זצ"ל את העובדה שנגזר דינו של יואב
אצל דוד והוצאתו להורג ע"י שלמה למיתה, משום שדוד הצדיק את
החלטת עמשא שלא להטרידם משום **שלא היה צורך בהם**. ורק
בתורת מתנדבים היו יכולים להשתתף, מעין מש"כ הרמב"ם לעיל
בלשון "יכולין". ומשום כך השווה הרב בין סוג זה של מלחמה של
רשות שיזם דוד, להפעלת לחץ על ת"ח לבצע עבודת 'חומריות'.
אם כך מובנת מסקנת הרב זצ"ל בחתימת האיגרת נגד גיוס אותם
יחידים, "שהיחידים שבבני המדינה המיוחדים לעבודת שמים
ממשיכים את עבודתם הקדושה".

בירור חובת תלמידי חכמים ואברכים לשרת בצה"ל

הרצי"ה קוק זצ"ל

לכן, ולא במקרה, לא ציטט הראי"ה ולא צירף לעצמו את דברי הרמב"ם בהלכות יובל, אשר דבריו, לזו היו להלכה, הרי היו מבססים את דבריו כדבעי בכך שבני לוי ולומדי תורה בכלל פטורים משירות צבאי. זאת לא טען, כי לא ראה הראי"ה בדברי הרמב"ם כל השלכה הלכתית, אלא כדברי הרצי"ה דלעיל "דברי מוסר", ודו"ק.

על כך נתרעם הרצי"ה כאשר חזה בשימוש המסולף שנעשה בדברי הראי"ה, ולשם הכחשתו פרסם כרוז (ניסן התש"ח) נגד השימוש באגרת הראי"ה לפטור כולל של כל בני הישיבות:

"הנני מחויב ומודיע בזה, למען אמיתתה של תורה, כי המכתב הזה נכתב ממנו... בלונדון להשתדלות לשחרור ת"ח ממלחמת אנגליה ורוסיה וגרמניה וכו', שלא היה בה שום עניין לחיוב הצלת נפשות בישראל ובארץ ישראל, ועל כגון זה אמרו חז"ל שאין למדין הלכה מפי מעשה עד שיאמרו הלכה למעשה (ש"ס דב"ב קל"ב) וכו'.

ועל השימוש בדברי קטע מכתב קדשו זה, בהעלמת העניין שהוא דן בו... כאילו יש לדברים הללו איזו שייכות למצבנו עכשיו, יש להצטער שהוא כמו סילוף מן המין הגרוע והמחפיר ביותר".

בירור חובת תלמידי חכמים ואברכים לשרת בצה"ל

הרצי"ה קוק זצ"ל

במקום אחר מובאים דבריו בצורה מפורשת ומרגשת עוד יותר (פרקים

אישיים כלל ישראלים מתוך עזבונו של רבנו, כ"ה ניסן תש"ח או' ט):

"היה היום המר והקשה של פרסום הדברים שכאלו בשגגות שיצאו מלפני שליטים גדולי התורה פה עיקו"ת **לעיכוב כללי** של בני ישיבות מחיוב הצלת נפשות מאת המרצחים הבאים עליהם, ונצטרפה לזה העתקה ממכתבו של כקאאמו"ר זצ"ל... ע"ד השתדלות פטור בני הישיבות באנגליה **ממלחמת הגויים דאז**, ופרסמתי מיד הודעה גלויה לברור אמיתת העובדא שאותו המכתב הוא בעניין אחר, **שלא היה בו חיוב הצלת נפשות מישראל**, ובאו אלי אח"כ אותיום ולמחרת ביום כמה אנשים בני תורה ויראה להודות לי על **קידוש השם** שעשיתי בהודעתי זו ותיקון וסילוק חילול השם".

ומי בקי היה בהבנת כתבי הראי"ה כהרצי"ה בנו, אשר מסר נפשו וימי צעירותו למען הדפסת כתבי הרב, כאשר עוד בשנת תרפ"ג יצאו "אגרות הראי"ה" לאור בעריכת הרב צבי יהודה עצמו.

הרי קרוב לעשרים שנה הסתגר הרצי"ה בביתו ובחדר הראי"ה ועסק רוב זמנו בעריכת כתביו ואגרותיו בכלל, כי ראה את עצמו כהיחיד שיוכל להוציא את כתבי הרב זצ"ל מתוקנים:

בירור חובת תלמידי חכמים ואברכים לשרת בצה"ל

הרצי"ה קוק זצ"ל

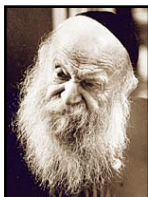
"אבא זצ"ל הטיל עלי את האחריות לכתבים, הוא סמך רק עלי, זו אחריות נוראה להוציא את הדברים בדיוקנות שחס וחלילה לא תהיה מילה יתרה או חסרה שעלולה להחריב את כל העולם. צריך לשבת ז' נקיים על כל דבר ודבר ואני יושב עד אמצע הלילה" (מתוך ספר משמיע ישועה עמ' 52).

ואיך יעזו ויקשו מניה וביה, על ברא אשר זיכה אב, איך להבין את כוונת מרן הרב באגרת אשר סודרה הודפסה ע"י הרב צבי יהודה בעצמו. זה לא יעשה.

ט. תשובת הצדיקים ושיבותיהם

רבים הקשו על הרצי"ה עוד בימיו, על כך שישנם גדולי תורה, מעטים או יותר, אשר גוזרים על ישיבותיהם גלות מן הצבא ודורשים מתלמידיהם שיבואו אחריהם. אלא שהרב הרצי"ה לא נתרגש מכך. ראשית משום שטען:

"שאינ שום ידיעה מזה שכל גדולי התורה פסקו שאסור ללכת לצבא, יש ידיעות מזה ההיפך" (אגרת כ' כסלו תשל"ז).

בירור חובת תלמידי חכמים ואברכים לשרת בצה"ל

הרצי"ה קוק זצ"ל

ועוד דגם אם תרצה לומר שישנם גם כאלה, הרי שהרב צבי יהודה נתן הסבר רוחני עמוק עפ"י כתבי מרן הראי"ה באורות התשובה (טז, יב) ודברי הזוהר (בהעלותך, קנג):

"אתי משיח לאתבא לצדיקיא בתשובתא -- יותר קשה להחזיר צדיקים בתשובה, אבל בסופו של דבר גם הם ישובו... תהליך זה לא יופיע מתוך כפיה... אין כאן מקום לכפיה... הדברים מסתדרים מתוך הבנה הדדית... אולם להחזיר צדיקים בתשובה הוא דבר קשה אבל גם בלא כפיה העניין ילך ויסתדר".

ואנו אומרים אחריו, אף שאין ידינו ורגלינו מצויות ברזי תשובת הדור, כל שכן כאשר מדובר במכובדים שבו. אולם לעולם דברי חכמים בנחת נשמעים, וכבר אמר שלמה המלך במשלי (טו, ב) "מענה רך משיב חמה", וכן "לשון חכמים מרפה" (שם, יב). ובכן, כיון שנראה הוראה מסוג זה שהיא כעין סטייה מדרך ההיגיון הפשוט, יש מצוה שלא לשתוק במקום שנשמע, אולם רק במענה של נועם המאפיינת את ת"ח בעלי תורת א"י. זאת עד אשר ישיב לב אבות על בנים לגמרי, לאתבא כו"ע בתשובתא, בדרך הניסים וללא כפיה (כפי שכתבנו בפר"ע קונטרס "תשובת וגאולת ישראל" - תשס"א).

בירור חובת תלמידי חכמים ואברכים לשרת בצה"ל

הרצי"ה קוק זצ"ל

י. שמונה קושיות של הרב שלמה יוסף זווין לראשי ישיבות בתש"ח

(מתוך 'אגרת מאחד הרבנים', בעילום שם, המיוחסת לרב זווין זצ"ל)

א. מנין לכם שבני תורה ותלמידי חכמי פטורים מלהשתתף

במלחמת מצוה של עזרת ישראל מיד הצר הצורך?

ב. מנין לכם לפרסם בתורה של הלכה פסוקה ו'דעת תורה'

שבני ישיבות אין להם להירשם ולא להיפקד ולא להתייצב

ולא כלום?

ג. היכן מרומז בתורה מבחינת ההלכה איזה הבדל בפיקוח

נפש בין גדול שבגדולים לשפל שבשפלים?

ד. למה הבדלתם בני ישיבות בחשבון "מאי חזית דדמא דידן

סומק טפי"?

ה. היכן מצינו שת"ח העוסקים בתורה פטורים מחובה זו?

ו. אם "אכשור דרא" וכל ישראל יעסקו בתורה, כלום עלינו

להניח לאויב לעשות בנו מה שלבו חפץ?

ז. כלום מותר לסמוך על הנס במקום של סכנת נפשות ולומר

שאין רבנן צריכים שמירה?

ח. האחיכם יצאו למלחמה ואתם תשבו פה?

בירור חובת תלמידי חכמים ואברכים לשרת בצה"ל
הרצי"ה קוק זצ"ל

יא. אמרות טהורות של הרצי"ה ביחס לחיילי צה"ל

(מתוך ספר 'משמיע ישועה' עמ' 291 פרק צה"ל, ולקט משיחות רבנו)

- א. "בדבר קדושה של מדי צה"ל אין כל מקום לפקפוק – המדים בגדי מלכות הם! בגדי קודש אלו, כלי קודש המשמשים בקדושה. קדושת מדי הצבא בישראל היא קדושה עצמית מקורית, זו קדושת כל מכשירי המצוה".
- ב. "חיילים עוסקים במצות ישוב ארץ ישראל".
- ג. "ש.ג.?! הוא שומר מחנות ישראל!".
- ד. "לא בלבד שהפעילות הצבאית יש בה מצוה, אלא גם כלי הנשק שבידי חיילינו יש בהם קדושה".
- ה. "הרי צבא ישראל צבאנו הוא ולא צבא הפריץ הנוכרי, חובה עלינו להשתתף בו".
- ו. "אם תהיה בצבא ולא תהיה בדך אהבת ישראל לא עשית כלום".
- ז. "על פנחס נאמר 'ויקם מתוך העדה ויקח רומח בידו' – כשלוקחים את הרומח מכוח כלל ישראל – הרי זו מצוה! כל מה שתעשה בצבא – זו מצוה!".
- ח. "אני מחשיב את כל הזמן שהיית במלחמה ואף את כל הזמן ששירת בצבא כאילו למדת בישיבה!".

בירור חובת תלמידי חכמים ואברכים לשרת בצה"ל

הרצי"ה קוק זצ"ל

- ט. "כשם שהמחרף את צבא ישראל הוא כמחרף מערכות א-לוהים חיים, כך המחרף מלכות ישראל הוא כמחרף מלכות השם".
- י. "כל רובה שנוסף לצבא ישראל מהווה עוד שלב רוחני ממש, עוד מדרגה בגאולה, כמו האדרת התורה והגדלתה בריבוי ישיבות".

יב. דברי סיכום

כאמור בראיית הרצי"ה הצבא מהווה נדבך חשוב בריבונות ישראל. משום כך העריך את צה"ל, מפקדיו וחייליו כולם. השילוב של יהדות וצבא קסם בעיני רבנו והיווה בשבילו סמל מובהק ליציאה מהגלות.

זו מצוה עצומה ורבה שיש לקחת בה חלק כבמצות כיבוש הארץ והגנתה מפני הצרים עלינו, ולא יוכל איש בריא בגופו ובשכלו אשר דעת ה' ושכל אנוש בו להשתמט ממנה מרצון.

תלמוד תורה כנגד כולם, ודרכם של בני ישיבות לגדול ולהתחזק בכמה שנים של מסירות ללימוד עפ"י הדרכת רבניהם, עוד לפני גיוסם לצה"ל.

בירור חובת תלמידי חכמים ואברכים לשרת בצה"ל

הרצי"ה קוק זצ"ל

אזי חגורי אמונה וחסד, מלאי אהבת ה', עם ישראל וארצו יצאו גם הם מחדרם לשאת בעול אחיהם הנתונים בצרה, ובכגון זה אמרינן מצוה בו יותר מבשלוחו, וכל הקודם לקדש את השם לעיני העם ולעיני העמים, הרי זה משובח.

אין גיוס זה צריך או אמור לגרום להחלשת קיום הישיבות הקדושות בארץ, שבזמן שאותם ת"ח לוחמים, אחיהם שבשדות הלימוד מחזקים אותם ואת העולם כולו, עד אשר גם הם ישאו בכתף את עול ההגנה על המולדת.

לפני הגיוס לצבא, בזמן השירות ולאחריו אין אדם פטור מלימוד תורה. אמנם הכל לפי הזמן, המקום והעניין.

לו חלילה יהיה חשש כל שהוא שיחסרו חיילים להצלחת המאבק המזוין מול אויבינו מבפנים או מבחוץ, אזי ביטולה הוא קיומה, והכל יוצאים לעזרת ישראל מיד צר. כי הכל נדחה מפני פיקוח נפש של כלל ישראל, ומשום שגדולים ושונים הם צרכי הרבים, הם דוחים לימוד פרטי של יחידים.

באחת ההתוועדויות (תשמ"ב, חלק ב) כותב האדמו"ר שניאורסון מלובביץ בענייני הפורים, ז"ל:

"המעשה הוא העיקר וזהו כללות העניין של 'איש יהודי',

כידוע ש'יהודי' מורה על התנועה דמסירות נפש ועבודה

בירור חובת תלמידי חכמים ואברכים לשרת בצה"ל

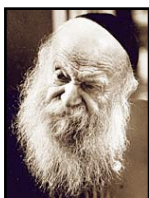
הרצי"ה קוק זצ"ל

זו היא עבודתם של אנשי מלחמה... קבלת עול ומסירות
נפש... ומתבטאת בשני עניינים, ההגנה על הארץ ועל
הדריים בה 'סור מרע', מלחמה כדי להרחיב את גבול
א"י – הרחבת גבול הקדושה... שבכללות עניין הניצחון
במלחמה בנוגע למעשה בפועל נעשה ע"י אנשי הצבא".

טָרְף נָתַן לְיִרְאָיו יִזְכָּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ:

מורנו הרצי"ה זצ"ל אשר היה כידוע איש חלומות ומסרים מעין
נבואיים, ראה וחזה בחלומות שהשירות בצה"ל והצלת הנפשות
מישראל שהוא כולל, מהווה תופעה עצומה של קידוש ש"ש ומתן
דוגמה של גבורה בדרכי הנהגת העם כולו. כך הוא כותב (פרקים
אישים כלל ישראליים מתוך עזבונו של רבנו, אדר ב תש"ח, או' ח):

"בבוא אלינו חבורת חיילינו מבני ברק ורמת גן, ואמרו
שהולכים לתגבורת ולכפר עציון, ולבקשתם לדבר
לפניהם אמרתי להם בתוך הדברים על גודל עניין קידוש
השם ומצות מלחמת הארץ עם חיוב הצלת נפשות של
עכשיו, בברכה נרגשת מעומקה שהם יקדשו את השם
בחייהם (וכן היה אח"כ תודה לאל)... ומאתכם תמשך הזכות
הגבורה והאומץ והתוקף והניצחון... ובחזיון חלומי
אמרתי איזה ביאור... על עניין 'טרף', ואאמו"ר זצ"ל

בירור חובת תלמידי חכמים ואברכים לשרת בצה"ל

הרצי"ה קוק זצ"ל

שיבח את זה מאוד, וזכרתי בקומי אח"כ שזה היה על פסוק "טרף נתן ליראיו, יזכור לעולם בריתו" ... שמתוך ראשית הטרף ליראיו נמשך גילוי זכר בריתו, שהיא לעולם על כל ישראל עמו ונחלתו".

ז.ז

ערב יום העצמאות תשע"ב

בירור חובת תלמידי חכמים ואברכים לשרת בצה"ל
הרצי"ה קוק זצ"ל

מאותו מחבר

ספר הוד יוסף חי – קיצור פסקי רבי יוסף משאש – קיצור שו"ע
מערבי

שו"ת הס כל בשר – שו"ת לימוד וחזרה על הלכות שחיטה וטריפות

דברי שלום ואמ"ת – על הלכות מגילה ופורים

קיצור דיני שביעית – חיזוק דין אוצר בית דין

הקדמה לקיצור התשב"ץ – קבלת התשב"ץ בספר 'מורה דרך'

קונטרסי העצמאות:

א. 'תשובה וגאולת ישראל'

ב. 'במידת האיפוק והגבורה'

ג. 'המדינה מן המערב' – חכמי צפון אפריקה ומדינת ישראל

ד. "שירת האביב" – חיזוק אמירת הלל בליל יום עצמאות

ה. "זמרת הארץ והמדינה" – חובת התגלחת ביום העצמאות

בצרפתית

שו"ת תורת אמ"ת – בצרפתית

קבלה של אמ"ת – לימוד הסוד במורשת הרב יהודה אשכנזי זצ"ל

רבי אפרים אנקאוה – טבע ומסירות נפש

מעל הצור – ראשוני קונסטנטין

ניתן להשיג באתר מכון תורת אמ"ת www.toratemet.net